

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

„Muzika yra tarsi sapnas“

2013-02-04

ŽURNALAS: KULTŪROS BARAI

TEMA:

AUTORIUS: Daiva Tamošaitytė

DATA: 2013-02

„Muzika yra tarsi sapnas“

Daiva Tamošaitytė

Su kompozitoriumi Arvydu Malciu kalbasi Daiva Tamošaitytė

Arvydas Malcys (g. 1957 m.), žinomas violončelininkas ir kompozitorius, Lietuvos konservatorijoje 1980 m. baigė Domo Svirskio violončelės, o 1989 m. – Vytauto Laurušo kompozicijos klasę. Nuo 1979 m. griežia violončele Lietuvos nacionaliniame simfoniniame orkestre. 1991–1997 m. griežė Šv. Kristoforo kameriniame orkestre, 1995–1997 m. – Vilniaus naujosios muzikos ansamblyje. Su jais koncertavo daugelyje šalių, kur pristatė ir lietuvių kūrinių premjeras.

Kompozitorius Malcys yra itin produktyvus. Jo kūriniai atliekami muzikos festivaliuose tiek Lietuvoje (*Gaida, Jauna muzika, Iš arti*), tiek užsienyje (Ravenos, Belgrado, Kipro, Rygos, Kijevo, Kazanės, Odesos, Maskvos festivaliai, ISCM pasaulio muzikos dienos ir kt.), skamba pasaulio koncertų salėse nuo JAV iki Izraelio. Jis yra daugelio tarptautinių kompozitorių konkursų laureatas (2004 m. *Sinfonia Baltica* Rygoje pelnė III premiją, 2005 ir 2008 m. Juozo Karoso konkurse – I premijas, 2006 m. *Mozart 250* Maskvoje – dirigento prizą ir kt.), jo kūriniai įtraukiami į konkursines programas Haifoje, Berlyne. Malcio partneriai – pasaulyje žinomi atlikėjai, dirigentai ir kolektyvai. Kūrybinė draugystė jį sieja su altininku Jurijumi Bašmetu, kurio užsakymu Malcys parašė Koncertą smuikui, altui ir kameriniam orkestrui. Šio kūrinio premjera buvo atlikta 2013 m. sausio 24 d. Maskvos P. Čaikovskio konservatorijos salėje per didžiulį festivalį „Jurijui Bašmetui – 60“ (griežė Alena Baeva, Jurijus Bašmetas ir „Maskvos solistai“, dirigavo Valerijus Gergijevs).

Kompozitorius, įrašęs 9 autorines kompaktines plokšteles, naujausia – „Erškėčių akys“ (2012), daugiausia kuria instrumentinę muziką – simfonijas, pjeses orkestrui, koncertus fleitai, altui, trombonui ir saksofonui su orkestru, kamerinius kūrinius (styginių kvartetai). Yra puikus orkestruotės meistras, todėl jo muzika itin vaizdinga,

teatrališka, kupina originalių tembrų, faktūros kontrastų, sonoristikos ir aleatorikos elementų. Muzikinės partijos, trykštančios ironija, grotesku, paremtos netikėtais dramaturginiais sprendimais, dažnai tampa ryškiais scenos personažais.

Malcio kūryba intensyvi, organiška, kupina gyvybės, kompozitorius atmeta postmodernizmo ideologiją ir teigia šviesų emocinį, lyrinį, o kartu efektingą koncertinį pradą.

Daiva Tamošaitytė

Daiva Tamošaitytė: *Esi pasaulyje žinomas kompozitorius – tavo kūriniai skamba nuo Vilniaus, Saratovo iki Niujorko. Kaip tavo muzika išsiveržė į pasaulį?*

Arvydas Malcys: Tikrai nesu žinomas pasaulyje, manau, kad ir Lietuvoje esu mažai žinomas. O kūriniai į orkestrų repertuarą patenka įvairiais keliais. Vienus užsako arba iš jau sukurtų atsirenka festivalių organizatoriai, kitus – dirigentai, trečius pasiūlo atlikėjai.

Kaip sekasi vykdyti užsakymus? Ar lengva juos įkūnyti?

Kiekvieną kūrinį rašyti sunku, jei neturi vizijos, idėjos, jei negirdi, kaip jis skamba pašamoneje, jei žingsniuodamas gatve nejauti būsimą kūrinio pulso, savotiško jo širdies plakimo... Užsakymas priverčia mobilizuotis, tuo jis skiriasi nuo „laisvo“ kūrinio rašymo. Užsakovai paprastai nurodo atlikėjų sudėtį, kūrinio trukmę ir datą, iki kurios privalai jį sukurti. Iš dalies tai supaprastina procesą, nes nubrėžia rėmus, kurių negalima peržengti.

Šiomet turiu keletą užsakymų. Vienas – Witoldo Lutosławskio 100-ųjų metinių proga organizuojamam festivaliui koncertui, kuris bus sudarytas iš šiuolaikinių lenkų ir lietuvių kompozitorių kūrinų.

Kitą užsakė Berlyno kamerinis orkestras – *Concerto grosso* dviem solistams ir orkestrui. Iki šiol visus užsakymus atlikdavau laiku ir jie buvo teigiamai įvertinti.

Bendradarbiauji ne tik su Lietuvos, bet ir su užsienio šalių dirigentais – Miša Rachlevskiu (Rusija), Alanu Buribajevu (Vokietija), Olariu Eltsu (Estija), Andriumi Nelsonu (Latvija), Petariu Ivanovičiumi (Serbija), Andrejumi Petraču (Slovėnija), Peru Christianu Arnesenu (Norvegija) ir kt. Ar išskirtum kurį nors dirigentą arba kolektyvą, su kuriuo dirbti buvo įdomiausia?

Ne su visais dirigentais ir orkestrais, atlikusiais mano muziką, teko susitikti. Jeigu atliekama ne premjera ir atlikimas ne festivalinis, autoriaus neprivaloma kviesti.

Didžiausią įspūdį man padarė pažintis su šviesaus atminimo Mstislavu Rostropovičiumi. Su juo bendravau ne vienerius metus. Maestro turėjo sentimentų Lietuvai, todėl buvo toks periodas, kai kiekvienais metais koncertuodavo su Lietuvos nacionaliniu simfoniniu orkestru (dažniausiai užsienio festivaliuose). Ši asmenybė sustiprino Lietuvos muzikinį prestižą pasaulyje. Iš užsienio menininkų jis daugiausia prisidėjo prie mūsų šalies muzikinės kultūros populiarinimo, po garsius festivalius vežiodamas ir Lietuvos baletą, ir Lietuvos nacionalinį simfoninį orkestrą.

Keblu kompozitoriaus klausti, kurį savo kūrinį jis laiko geriausiu, bet vis dėlto surizikuosiu: gal tai Impetus, dedikuotas Mstislavui Rostropovičiui, jo užsakytas ir jam diriguojant atliktas LNSO 2002 m. Italijoje, Ravenos festivalyje? O gal muzikologų populiariausiu laikomas Paukščių takas (2004)?

Manau, to klausti reikia atlikėjų ir klausytojų. Man visi kūriniai brangūs, nesvarbu, ar sukurti orkestrui, ar fortepijonui. Tačiau, jei atlikėjas prašo būtent to kūrinio ir tokiam instrumentui ar ansambliui, o aš tokios versijos neturiu, tai kartais darau kitą instrumentuotę. „Paukščių takas“ turi keliolika versijų – nuo pjesės fortepijonui iki simfoninio orkestro.

Tavo Bolero pernai Anželika Cholina panaudojo baletė „Barbora Radvilaitė“. Ar tai neįkvėpė imtis baletė ar operos? Juk tavo muzika su tokiais ryškiais muzikiniais personažais, teatrališka, dramaturgiška, ją taip ir traukia vizualizuoti.

Man labai malonu, kad Cholina įtraukė mano kūrinus. Be „Ekscentriško bolero“ baletė dar skamba pirmoji simfonija „Tavęs nujautimas“. Man būtų labai įdomu rašyti baletą, tikiuosi, tai įvyks... Klausytojai, kolegos, o ir muzikologai sako, kad mano muzika artima baletui, apskritai šokiui, teatrui. Viliuosi, kad ji bus plačiau taikoma scenos mene.

Kaip vertini šiandienos kūrėjų, menininkų situaciją Lietuvoje?

Dabar vyrauja interpretacijos menas. Pažvelkite, kiek daug dėmesio skiriama atlikėjams, tiesą sakant, net ir ne jiems, o triukšmui aplink juos. Brutali komercijos invazija į intelektualinį gyvenimą. Net dailės kūrinio kaina dabar svarbesnė negu jo turinys. Gerai apmokamas menininkas visuomenės akyse iškart įgauna „pridėtinę vertę“, o TV ekrane šmėsčiojantis herojus tampa „žvaigžde“, žiniasklaida aptarinėja jo aprangą ir elgesį, bet ne kūrybą... Kažkokia tuštybių tuštybės mugė.

Dauguma žmonių apskritai vengia mąstyti, nes nelengva prisipažinti, kad gyvename įstrigę voratinklyje, savo pačių nuaustame iš susikurtų stereotipų, iliuzijų ir mitų. Nebelikę beveik nieko tikra. Veikia gigantiška industrija, padedanti žmogui kuo tobuliau atsiriboti: užsimerkti ir apimtam transo kyboti tarp siaubo ir užsimiršimo arba prasmegti TV ar interneto jūroje...

Šiandien Lietuvos kultūros politiką ir madas lemia „neigimo estetika“. Tačiau mene nesant „pozityvo“, nebus nei dvasingumo, nei pilietinės visuomenės.

Žmonės lyg ir gėdijasi, net ima atsiprašinėti, jeigu jaučiasi saistomi amžinųjų vertybių, tikrų jausmų. Kalbėti apie patriotizmą, apie meilę savo Tėvynei darosi apskritai nepatogu.

Dauguma menininkų stengiasi gyventi tiesiog patogia. Jie perima vartotojų visuomenės įpročius. Dabar svarbiausia siekti dviejų dalykų – įtikti užsakovams ir patikti kritikams. Užsakovai išlaisvina nuo meninės atsakomybės, o kritikai įtaigiai pasakoja apie tai, ko tame „mene“ gali ir nebūti. Iš kūrinių dabar tikimasi pramogos, švelnaus akibroko, lengvos ironijos ar tiesiog malonumo akiai ir ausiai. Menininkas šiais laikais tapo bedantis. Jis nebenori būti pavojingas, nes bijo rizikuoti neblogo savo padėtimi. Nekonfliktuoja su valdžia, nes toji jam vis dar žada ir kažkiek vis dar duoda.

Dabarties menininkas yra bailokas, apolitiškas ir savo vidinę dramą mielai paleidžia „ganytis“ į dekoratyvinių išraiškų lankas. Dingsta meno svarba, gelmė, filosofinė potekstė, kriticizmas. Menas darosi nuobodus.

Dailininkas ar rašytojas turi ką parodyti visuomenei – štai mano paveikslas, knyga... O jei atsiranda pirkėjas, kuris už tai sumoka, vadinasi, jų kūryba dalyvauja rinkoje! Kompozitoriams daug sunkiau... Mums neužtenka vien atlygio, reikia atlikėjų – solisto, kvarteto, choro ar orkestro, kuris gerą savaitę repetuotų naują kūrinį. Visa tai reikia įtraukti į išankstinius planus, susirasti salę, kurioje bus atliktas opusas. Dar reikia padaryti įrašą, kuris išsaugotų kūrinį. Kaštai smarkiai išauga. Lietuvoje, o ir pasaulyje, dailei, teatrui, literatūrai, architektūrai visuomenė jaučiasi artimesnė nei muzikai, išskyrus, žinoma, populiariąją. Juk labai retas filosofas, kultūrologas ar politikas ryžtasi diskutuoti apie šiuolaikinę muziką. Jos pažinimas reikalauja specialaus išsilavinimo, kad neapsijuoktum... Todėl kompozitorių situacija šiandien sudėtingesnė negu architektų, rašytojų, režisierių ar skulptorių.

Ką reikėtų taisyti, prie ko galbūt sugrįžti, ko atsisakyti, kad į viešumą patektų kuo geresnė, įvairesnė kūryba?

Esame tokie, kokie esame...

Lietuvių muzikinė kultūra subrendo sovietmečiu, vėliausiai iš visų menų, ir tai jaučiama. Nors šiandien ši spraga lyg ir užpildyta – mūsų atlikėjai ir kūrėjai dalyvauja įvairiuose projektuose vos ne viso pasaulio scenose, – tačiau tradicijos dar labai trapios. Džiaugiuosi, kad gausėja regioninių festivalių, juk anksčiau visi muzikiniai renginiai telkėsi keliuose miestuose. Manau, visi kolektyvai, turintys valstybinį ar nacionalinį statusą, turėtų dažniau inspiruoti lietuviškų kūrinių atsiradimą. Kažkodėl to vengiama, gal nepasitikima lietuvių kompozitorių kūryba? Kiekvieno sezono bent jau atidarymas ir uždarymas turėtų pasipuošti lietuvių autorių premjera...

Ar galėtų čia pagelbėti lankstesnė kultūros politika?

Valstybė skiria šiek tiek pinigų kultūrai, ideologai profesionalai paskirsto juos taip, „kaip reikia“, žiniasklaida paskelbia „teisingą“ žinią apie „pasiekimus“ ir visai nesvarbu, kad tas menas jau kitą dieną išmetamas į šiukšlyną.

Svarbiausia, kad kultūrinė akcija įvyko, pinigai panaudoti, tauta gavo numatytą meno dozę. Tada kuriamas kitas projektas, jei ekspertų komisijos jį patvirtins, iš valstybės biudžeto bus išsireikalauta pinigų ir taip toliau. Su tuo nesusiję žmonės net nesuvokia, kas čia vyksta, galvoja, jeigu taip yra, tai gal taip ir turi būti.

Kultūra, neturinti išliekamosios vertės, yra skirta nuoboduliui užmušti, panašiai kaip golfas, jodinėjimas, skraidymas oro balionais ir t. t. Visuomenei, kurios svarbiausias tikslas yra sotus, patogus gyvenimas, nereikia išliekamąją vertę turinčio meno.

Didžioji oficialiosios kultūros dalis virto triukšmingomis šventėmis, festivaliais, hepeningais, akcijomis... Iš šalies viskas turi atrodyti kuo įspūdingiau, nes tikslas čia vienas – užmušti nuobodulį.

Kiekviena, net ir niekingiausia, epocha įsitikinusi, kad yra pranašesnė už buvusias

prieš ją, tačiau tikrasis vaizdas atsivers tik iš laiko atstumo, kai mūsų kauleliai bus jau sudūlėję. Ko buvome verti, galės pasakyti tik mūsų vaikai, o gal anūkai. Žinoma, istoriją jie perrašys savaip, tikriausiai irgi subjektyviai...

Jei norime sužinoti, ko vertas mūsų gyvenimas, turime žiūrėti į jį istorijos kontekste, išmokti praeitį, dabartį ir net ateitį matyti vienu metu. Mes patys turime susivokti, kas esame, iš kur atėjome, privalome atrasti savo istoriją ir parodyti ją pasauliui. Esu įsitikinęs, kad istorija yra viena stipriausių tautos ir valstybės nacionalinės tapatybės saugojimo ir plėtojimo atramų, o viena iš pagrindinių mūsų prievolių – neleisti, kad ji būtų nugramzdinta ir užmarštą.

Tik tada, kai tampi vienu kūnu su savo tauta, gyveni jos likimu, jau gali galvoti ir apie kūrybą, – teigė skulptorius Stanislovas Kuzma. Pritariu jo žodžiams.

Vadinasi, kūrėjams nederėtų kurti meno menui, atsieto nuo visuomeninių, civilizacinių procesų, priešingai – jie turėtų būti šioks toks idėjinis visuomenės vedlys?

Lietuvoje viską, ką tik galime, perdarome, perkuriame, griauname. Kad tik nebūtų nieko, kas primintų, iš kur atėjome. Sovietams nepatiko buržuazinių laikų palikimas, dabartiniai partiniai biurokratai bando užmaskuoti sovietinę praeitį. Žmogaus gyvenimas nupiginamas iki žaisliuko politikų, pasinėrusių į kasdienines rietenas, rankose. Tiesa, sovietai griovė skatinami bent jau ideologinių tikslų, o dabartiniai biurokratai tą daro dėl pinigų.

Televizijos irgi vykdo labai svarbią politinę funkciją – sąmoningai demoralizuoja visuomenę, kad paverstų ją padugnių sambūriu. O valdyti sukvailintus ir demoralizuotus žmones lengva net ir be prievartos struktūrų.

Kad per daug nenuklystume į sociopolitinius dirvonus, verčiau papasakok, kas lėmė, kad pasirinkai muziką, – tėvai, aplinkiniai, mokytojai?

Vasaros atostogas leisdavau Rokiškyje pas senelį, kuris laisvalaikiu, ypač savaitgalių vakarais, grieždavo smuiku. Pusseserės akompanuodavo akordeonais. Aš irgi bandydavau ką nors smuiku, armonika pačirpinti, be to, mokėjau keletą dainų, kurias su malonumu traukdavau, pritariant seneliui su pusseserėmis. Vaikystėje buvau tikras nutrūktgalvis, todėl tėvai, kad nesikarstyčiau tvoromis, o būčiau užimtas visą dieną, nuvedė į J. Naujalio meno mokyklą. Ten nustatė, kad turiu absoliučią klausą, ir priėmė mokyti į violončelės klasę. Mano pirmasis muzikos mokytojas buvo Vilnius Petrauskas, labai reiklus, įskiepijęs ne tik meilę muzikai, bet ir užsispyrimą, siekiant tikslo, darbštumą.

Vėliau, nuo 8 klasės, klausydavausi Emerson Lake and Palmer, Yes, King Krimson, atvėrusių naują muzikos pasaulį...

Pirmąsias dainas sukūriau mokydamasis J. Gruodžio konservatorijoje. Grojau gitara estradiniame ansamblyje Kaune, paskui Vilniuje, jau studijuodamas Valstybinėje konservatorijoje. Vėliau, kai paėmė į kariuomenę, tarnavau dainų ir šokių ansamblyje, rašiau dainas, instrumentines kompozicijas, orkestravau visą ansamblio repertuarą. Grįžęs iš kariuomenės, norėjau įgyti daugiau komponavimo žinių, todėl pradėjau lankyti kompozicijos fakultatyvą pas profesorių Eduardą Balsį.

Ar visi žanrai tau paklūsta, ar turi mėgstamiausią?

Šiaip neturi reikšmės, kokiam žanrui rašau, tačiau esu instrumentalistas, todėl ši muzika man artimesnė. Esu grojęs daug šiuolaikinės muzikos kūrinių. Repetuodamas naują kūrinį, visada analizuoju: kodėl būtent taip užrašyta, kur kūrinio „raktas“, ką aš daryčiau kitaip, kas tame kūrinyje puiku, o kas „neskamba“... Vokalui rašiau jaunystėje. Esu sukūręs nemažai religinių giesmių, estradinių dainų. Beje, padedamas LRT, išleidau estrados plokštelę „Tolimujų vasarų šviesa“.

Papasakok bendrais bruožais apie savo kūrybos principus. Ar stiliaus pokyčiai priklauso nuo dabarties iššūkių?

Rašau „grynąją“ instrumentinę muziką, tikiuosi, ji nepraras savo gilumo, patrauklumo.

Kūrybos procesą sudaro du vienas kitą papildantys tarpsniai – intuityvusis ir racionalusis. Pradinis etapas – idėjos paieška. Kai turiu idėją – kūrinio „legendą“, tada galvoju, kaip ją užrašyti... Apima įvairios abejonės, tenka ieškoti kompromisų. Kūriniui užrašyti reikia sistemos (kaip architektūroje – pastato konstrukcijos). Pasirenku modelį, techniką, bet kartais ji pradeda trukdyti, turiu ją keisti.

Kūrinys nėra vien muzikine kalba išsakyta idėja ar tezė. Tai kartu ir dokumentas, rodantis, kaip kompozitorius supranta savo amatą, estetiką, aplinkinį pasaulį, sulydantis jo kančios, laimės ir nusivylimo akimirkas... Muzika man – dar ir akustinė erdvė, kurioje galiu būti savimi. Rašau taip, kaip girdžiu, kaip moku, kaip jaučiu. Savo kūrinių nesistengiu kam nors akiai įpiršti.

Kiekvienas klausytojas atranda tai, ką sieloje turi.

O man kiekvienas kūrinys, nesvarbu, pavykęs ar ne, yra žingsnis pirmyn...

Manau, muzikos nebūtina suprasti protu. Muzika yra tarsi sapnas – logiškai paaiškinti tą sunku, bet jeigu ji sukrečia, užgauna giliausius jausmus, tada daro didžiulį poveikį žmogaus poelgiams, pasaulėžiūrai...

Kad galėtum kurti įdomius, įtikinamus, emociškai įtaigius šiuolaikinius kūrinius, reikia gerai išmanyti ir klasikinę muziką, paremtą šimtmečių patirtimi... Ieškodamas įdomių ir įtikinamų išraiškos būdų, savo muziką nejučiomis prisodrinu neoromantinių sąskambių, ekspresionizmo, impresionizmo atgarsių...

Įvaldyti stambios apimties kūriniai pasitelkiu akademinę patirtį – klasikinės lakoniškas formas, cikliškumą. Dramaturgijos tėkmei, „medžiagos sušildymui“ praverčia tonalūs, konsonansiški sąskambiai... Kartais praeities „atgarsius“ derinu su postminimalistinėmis detalėmis – pulsuojančiais ritmais, repetityvinėmis garsų grupėmis, kvadratiškais struktūrų kartojimais... Juk muzikos rašymas – tai savotiška dëlionė, primenanti „Stiklo karoliukų žaidimą“...

Muzika nusako dalykus, kurių nepajėgia perteikti nei žodžiai, nei statiniai, nei vaizdai. Manau, muzika kuriama jausmų lygmenyje...

Esu kažkur skaitęs, kad kūryba gimsta iš meilės aimanų ir atodūsių, psichikos

---

sutrikimų, keršto jausmo, noro dominuoti ir nugalėti kitus „kolegas“. Dar sakoma, kad kūryba – ne užsiėmimas, o gyvenimo būdas, nenumaldomas troškimas, aistra, nežabotos fantazijos vaisius. Visi savaip teisūs...

Kokie artimiausi tavo planai? Gal turi svajonę, kurią sieki įgyvendinti kaip didelį kūrybinį užmojį?

Darysiu tai, ką išmanau geriausiai, nes mano gyvenimo niekas už mane nenugyvens...

Dėkoju už pokalbį.